

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

22 август 2024 година

ЧАСТ 1 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 1. до 21. включително отбелязвайте в листа за отговори.

1. В кой ред думата е изписана правилно?

- А) азиатски
- Б) овеличение
- В) съчувствие
- Г) распечатка

2. В кое изречение е допусната правописна грешка?

- А) Очаква се скоро да оповестят резултатите от последните изследвания на Луната.
- Б) Часовникарят обеща на сестра ми много бързо да поправи старинния часовник.
- В) Само няколко вида безгръбначни оцеляват и при ниски минусови температури.
- Г) Тези два промишлени отрасли са гордост за страната и носят огромни приходи.

3. В кое изречение НЕ е допусната правописна грешка?

- А) Според своя произход еко системите се делят на естествени и изкуствени.
- Б) В момента учим за църковно-националните борби на българите през XIX в.
- В) През ваканцията заминаваме на десет дневна почивка на отдалечен остров.
- Г) Невинаги истината за събитията се представя обективно от историята.

4. В кое изречение е допусната граматична грешка?

- А) Няколкото бели лебеди, плуващи в езерото, привличаха погледите на минувачите.
- Б) Хотелът разполага с десет единични стаи за гости и с четири големи апартамента.
- В) Новия разказ на писателя можете да прочетете в мартенския брой на списанието.
- Г) Осигурени са средства за финансова подкрепа на малките и средните предприятия.

5. В кое изречение НЕ е допусната граматична грешка?

- А) През Възраждането светската и духовната власт търпят дълбоки промени.
- Б) Отборът по математика за пореден път заслужено завоюваха златни медали.
- В) Бяха се преместили наскоро и все още не познаваха никой в новия квартал.
- Г) Господин Иванов, разбрах, че Вие сам сте решил да се откажете от проекта.

6. В кое изречение е допусната пунктуационна грешка?

- А) Броят на клиентите, търсеци дигитални услуги и системи за сигурност, постоянно расте.
- Б) Всички собственици на земеделски имоти, трябва да спазват посочените нормативни изисквания.
- В) Седнал на брега, той гледаше ту лодките в морето, ту летящите в небето чайки.
- Г) В центъра на светилището се намира голяма гранитна плоча с издълбани в нея надписи.

7. В кое изречение е допусната пунктуационна грешка?

- А) Комисията ще разгледа офертите на фирмите, подали документи за участие в конкурса, и ще вземе решение.
- Б) Азбучна истина е, че можем да постигнем целта си с добре обмислен план като го следваме неотклонно.
- В) След като обсъдихме въпроса, се оказа, че може да се включим и ние в проекта, който стартира след месец.
- Г) Потребителите ще имат възможност да ползват голямо намаление, при условие че закупят абонамент за 2 години.

8. В листа за отговори запишете правилната за изречението форма на думата, поставена в скоби.

Замислих се за всички (преодоляя) изпитания и усетих гордост от победата.

9. В листа за отговори запишете правилно САМО думата, в която е допусната правописна грешка.

Стадионът е с подържан терен и с нови пластмасови седалки.

10. В листа за отговори запишете правилната за изречението форма на думата, поставена в скоби.

От едната страна на хълма имаше опасни (сипей).

11. В листа за отговори запишете САМО думата, с която да поправите граматичната грешка в изречението.

Отличиха сина ми в конкурса, но той пропусна церемонията, на която трябваше да получи неговата награда.

12. В листа за отговори запишете САМО правилната за изречението форма на думата, в която е допусната граматична грешка.

Господине, Вие вече сте подал всички документи и ще бъдете насочен за преглед към съответния специалист.

13. В текста са пропуснати САМО ПЕТ препинателни знака. Препишете текста в листа за отговори, като поставите пропуснатите знаци.

Ако се занимавате с дигитален маркетинг преди да напишете свой текст, помислете към кого точно отправяте посланието си. Иван Петров, експерт с дългогодишен опит в тази област съветва Подбирайте думи, които ще породят емоции у читателя без да изпадате в многословие.

Запознайте се с Текст 1 и с Текст 2 (диаграма) и изпълнете задачите към тях (от 14. до 21. включително).

ТЕКСТ 1

Доказателствата, че климатът на планетата се променя, вече са очевидни за всеки от нас. Най-същественото от тях е повишението на температурата както на въздуха, така и на водата в Световния океан. Ако се вземе средната температура за периода от 1850 г. до 1900 г. и се сравни със средната температура през 2020 г., разликата от 1,2°C на пръв поглед изглежда незначителна. Тук обаче трябва да се обърне внимание, че това увеличение не е равномерно по цялата планета. Например в Швейцария то е над два градуса главно заради топенето на ледниците, докато напр. в Аляска повишението достига вече 8 – 10 градуса.

Липсата на достатъчно научни знания – най-вече за Световния океан, покриващ 70% от повърхността на Земята, както и за криосферата (част от която са например вечнозамръзналите територии на Арктика) и за т.нар. „трети полюс“ (Тибетското плато) – е удобно извинение за всички, които отказват да се отнесат сериозно към климатичните промени. Факт е обаче ускореното темпо, с което се променя климатът, както – според редица авторитетни учени – е неоспорима и взаимовръзката между начина на живот на хората и глобалното затопляне.

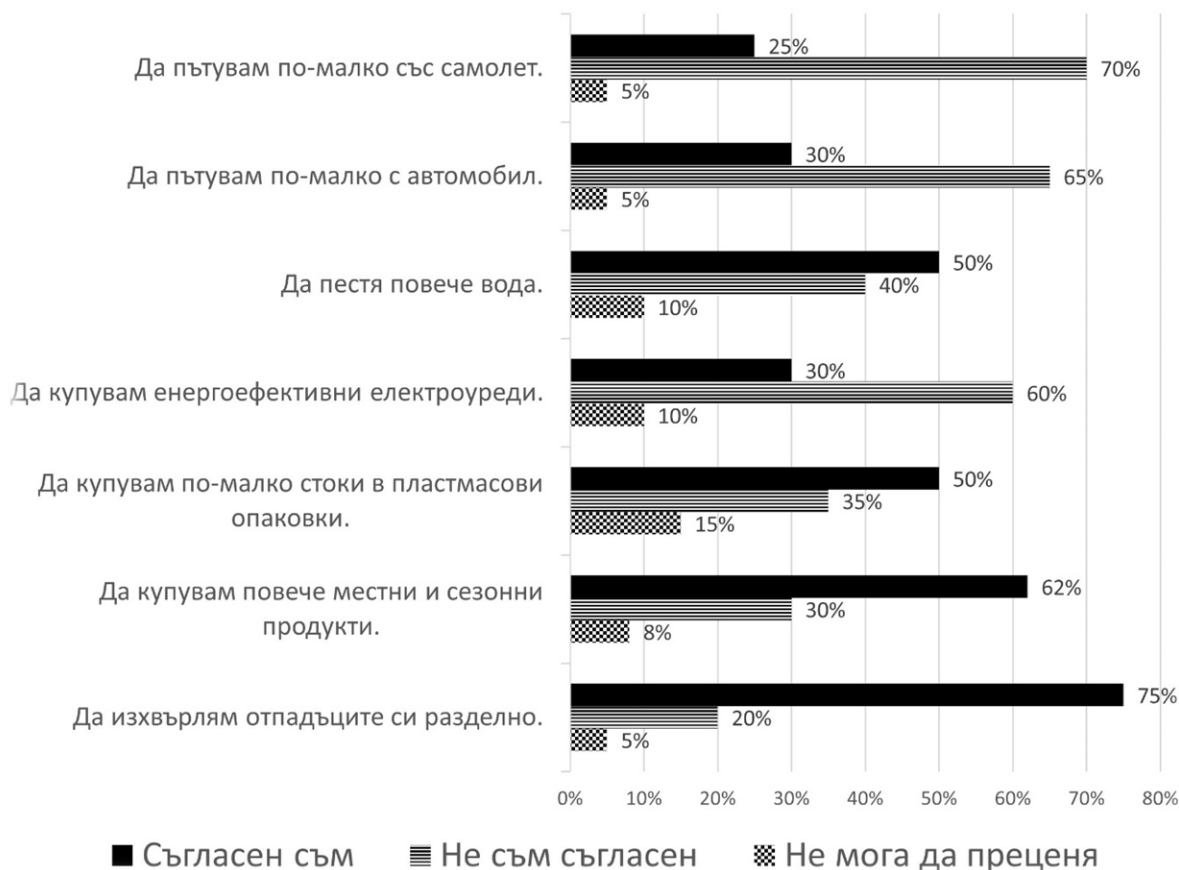
Научен доклад описва как последиците от климатичните промени ще се отразят на моретата и вечнозамръзналите региони – две системи, от които пряко или косвено зависи животът на всички ни. Днес вече се знае, че и дълбините на моретата се затоплят, че топенето на ледените шапки на полюсите се отразява на времето в Африка и тропическите региони. Известно е, че изчезването на глетчерите застрашава запасите от питейна вода и повишава киселинността на океаните. Знае се също, че нивото на моретата и океаните се увеличава по-бързо от очакваното. Вече е ясно, че не само някои малки островни държави могат да изчезнат от картата на света – могат да потънат и някои световни мегаполиси по крайбрежията.

Прекалено дълго хората оправдават своето бездействие. Нима не можем да караме по-малко автомобилите си, да летим по-рядко със самолети, да се променим по-осъзнато, да се обърнем решително към възобновяемите енергийни източници?

Решения съществуват. Какво още трябва да се случи, за да се убедят хората от богатите индустриални държави, че дните на днешния разточителен начин на живот са преброени? Ако искаме да спрем глобалните климатични промени и да спасим нашата планета, трябва да променим начина си на живот.

ТЕКСТ 2 (ДИАГРАМА)

Какво бихте предприели в ежедневието си, за да се намалят неблагоприятните промени в климата?

14. Къде според Текст 1 промяната на температурата е най-значителна?

- А) в Швейцария
- Б) в Тибет
- В) в Аляска
- Г) в Африка

15. Според Текст 1 хората:

- А) се вълнуват от промените на температурата в световен план
- Б) продължават да подценява промените в климата на Земята
- В) се тревожат, че климатичните промени ще доведат до потъването на цели държави
- Г) се успокояват, че климатичните промени засега не са обхванали равномерно Земята

16. Какъв извод може да се направи от информацията в Текст 1 и Текст 2?

- А) Съществуват решения за намаляване на въздействието на човека върху климата.
- Б) Всички хора са готови да променят собствения си разточителен начин на живот.
- В) Единствено учените могат да решат сериозните проблеми с глобалното затопляне.
- Г) Хората осъзнават своята безпомощност да се справят с изменението на климата.

17. Кое твърдение е вярно според информацията в Текст 2?

- А) Еднакъв е делът на хората, склонни да намалят пътуванията със самолет и пътуванията с автомобил.
- Б) Еднакъв е делът на хората, склонни да ограничат използването на вода и купуването на стоки в пластмасови опаковки.
- В) Еднакъв е делът на хората, склонни да купуват енергоефективни уреди и да консумират повече местни и сезонни продукти.
- Г) Еднакъв е делът на хората, склонни да изхвърлят отпадъците си разделно и да пътуват по-малко със самолет и автомобил.

18. Запишете израза, чрез който в Текст 1 е означено Тибетското плато.

19. Запишете какво са готови в най-висока степен да предприемат хората според Текст 2.

20. Запишете ЕДИН пример в подкрепа на твърдението, че глобалното затопляне застрашава живота на хората според Текст 1.

21. Според диаграмата 65% от анкетирания не са съгласни да пътуват по-малко с автомобил. Запишете ДВА аргумента, с които да ги убедите да направят тази промяна в ежедневието си, за да се намалят неблагоприятните промени в климата.

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

22 август 2024 година

ЧАСТ 2 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 22. до 40. включително отбелязвайте в листа за отговори.

22. В листа за отговори запишете САМО паронима, с който да поправите лексикалната грешка в изречението.

Той се залепи на прозореца, наддаде ухо, но нищо не можа да чуе.

23. За всяко празно място изберете УМЕСТНАТА ДУМА и я запишете срещу съответната буква в листа за отговори.

Професионалистите флористи правят красиви цветни ..... (А), като умело комбинират листа и цветя, за да се получи интересна ..... (Б). Едно от основните правила на флористиката е ..... (В) на пропорциите, тъй като в стилните декорации всеки детайл има своя роля.

- А) аранжименти, акомпанименти, аранжировки
- Б) констатация, комуникация, композиция
- В) предпазването, спазването, опазването

24. Кой проблем НЕ е заложен в интерпретацията на темата за обществото в „Балкански синдром“?

- А) за размитите граници между истината и лъжата
- Б) за разминаването между думите и действията
- В) за подмяната на ценностите в обществото
- Г) за осъществяването на единение около обществени каузи

25. Кой от проблемите е интерпретиран и в двата посочени откъса?

*И днес йощ Балканът, щом буря зафаща,
спомня тоз ден бурен, шуми и препраща
славата му дивна като някой ек
от урва на урва и от век на век!* (Ив. Вазов, „Опълченците на Шипка“)

*Но кой ви знай, че спите в тез полета?
Над ваший гроб забвеньето цъфти.
Кои сте вий? Над сянката ви клета
не мисли никой днес освен поета
и майките свети.* (Ив. Вазов, „Новото гробище над Сливница“)

- А) за изкуството като мост между поколенията
- Б) за природата като верен пазител на паметта
- В) за паметта на народа за героичния подвиг
- Г) за паметта като осмисляне на саможертвата

26. Кой от мотивите е интерпретиран в „Бай Ганьо журналист“?

- А) за журналистиката като средство за материално облагодетелстване
- Б) за извисяването на личността чрез граждански ангажираната журналистика
- В) за спасението от нравствената поквара чрез средствата на журналистиката
- Г) за властта като стимул за развитието на журналистиката

27. Кое твърдение за думите на Рафе Клинче от „Железният светилник“ е вярно?

Птичките пеят, зрят гроздовете... Душата ми е в това дърво. (...) Виждаш ли, погледни! По това ще ни познават хората некога, ще ни знаят...

- А) Насочват към вечните ценности на българската душевност.
- Б) Акцентират върху конфликта между творческата личност и родовия свят.
- В) Внушават идеята за постигане на безсмъртие чрез изкуството.
- Г) Подчертават мястото на любимата сред изображенията в иконостаса.

28. Прочетете въспителните думи на повествователя от началната глава на романа на Йордан Радичков и посочете какво го провокира да построи своя *ноев ковчег*.

Въпреки това ден из ден започва да ме преследва натрапчивата идея и манията, че аз, подобно на библейския Ной, ще трябва да събера не само мизерията на своя живот, но и цялата мизерия и величественост на този въшкав живот, дето го живеем с вас, мили ми четцецо! (...)

И тъй, нагърбвам се със задачата да продължа по-нататък, като започна отново да сковавам бедния плавателен съд и лека-полека да пълня трюма му. Нямам никакви шансове за успех, но при всеки случай си казвам окуражително: „Хайде, удавнико, на добър час!“ (...)

- А) Самочувствието, че той е новият Ной, избран да спаси живота на Земята.
- Б) Идеята, че е богоизбран водач на човешкия род.
- В) Съзнанието, че трябва да се съхрани паметта за многоликия живот.
- Г) Надеждата, че чрез своя *ноев ковчег* ще спаси човечеството от мизерията на живота.

29. Кое от твърденията за цитирания откъс от „Крадецът на праскови“ е вярно?

Елисавета следеше редовете машинално, докато мисълта ѝ бе заета с войната. Войната бе далеч – някъде на юг и на север – ала тя се усещаше в смълчаната печал, легнала над страната, във войничката молитва, дори в горещата, бездъхна августовска нощ. Нещо липсваше, за да бъде всичко естествено и спокойно – липсваха мъжете, младежите, липсваше самата младост. И върху фона на тия мисли тя виждаше образа на пленника, който днес беше се влачил по земята да се нахрани. Тя го чуваше да казва: „Ради бога, госпожо“, и той ѝ се струваше мъченик...

- А) Насочва към размисъл за войната като обречаща живота на безчовечност и страдание.
- Б) Представя обречената любов на Елисавета към сръбския военнопленник.
- В) Акцентира върху отдалечеността на войната, което съхранява спокойствието в града.
- Г) Разкрива вътрешния конфликт между любовта към чужденеца и съпругеския дълг.

30. Коя тема е интерпретирана в „Дъждовната есенна нощ“ на Иван Пейчев?

*Дъждовната есенна нощ
слиза бавно по стръмния хребет
и не зная, не зная защо
тази нощ ми напомня за тебе.
Аз не зная защо съм
тъй сам.
Аз не зная защо си
припомням за тебе,
но в дъждовната
есен сега
ти си дъжд и надежда
и ромон.*

- А) изборът и раздвоението
- Б) трудът и творчеството
- В) обществото и властта
- Г) миналото и паметта

31. Кое от твърденията НЕ е вярно ?

- А) Както в „Потомка“, така и в „Честен кръст“ изборът на героя е заявен в изповед.
- Б) За разлика от „Честен кръст“ в „Две души“ изборът на героя е невъзможен.
- В) Както в „Честен кръст“, така и в „Потомка“ заявеният от героите избор е категоричен.
- Г) За разлика от „Две души“ в „Потомка“ изборът на героинята е между сила и безсилие.

32. Кое твърдение НЕ е вярно за „До моето първо либе“?

- А) Утвърждава се безметежното битово съществуване на човека.
- Б) Отдадеността на идеала измества предаността към девойката.
- В) Смъртта в битката за народна свобода е романтично красива.
- Г) Съпреживяното народно страдание определя избора за борба.

33. Чуждото като заплаха за националното самосъзнание на българина е представено в:

- А) „Балкански синдром“
- Б) „Крадецът на праскови“
- В) „Железният светилник“
- Г) „Балада за Георг Хених“

34. В коя от посочените двойки творби природата е изобразена като враждебна на човека сила?

- А) „Песента на колелетата“ и „Градушка“
- Б) „Спасова могила“ и „История“
- В) „Крадецът на праскови“ и „Молитва“
- Г) „Градушка“ и „Ветрената мелница“

35. Запишете ЕДНА идея за *поезията*, интерпретирана в „Честен кръст“.

36. Обяснете накратко каква е връзката между любовта и вярата в „Аз искам да те помня все така“.

37. Посочете ЕДНА стилева особеност на речта на Бай Ганьо в откъса от „Бай Ганьо журналист“.

... Не виждате ли другите вестници? (...) наблъскайте там, каквото ви дойде на ума. (...) Най-сетне какво ще ми драците много-много; напсувайте опозицията, па вер селям. Ами! Какво ще седнем сега да се лигавим с разни философии. И кой ще те разбере! Нали е работата да замажем очи – карай колата. Не е ли тъй?

38. Запишете ЕДНО значение на заглавието „Железният светилник“ за смисъла на творбата.

39. Свържете заглавието на всяка от творбите с нейния автор, като в листа за отговори срещу съответната буква запишете номера, под който е записано името на автора.

А) „Спасова могила“	1. Станислав Стратиев
Б) „Крадецът на праскови“	2. Елин Пелин
В) „Балкански синдром“	3. Емилиян Станев

40. В текст до 5 изречения съпоставете интерпретациите на темата за *човека и природата* в „Ни лъх не дъхва над полени“ на П. П. Славейков и в откъса от „При Рилския манастир“ на Ив. Вазов.

Ни лъх не дъхва над полени,
ни трепва лист по дървеса,
огледва ведър лик небето
в море от бисерна роса.

В зори ранил на път, аз дишам
на лятно утро свежестта –
и милва ми душата бодра
за лек път охолна мечта.

За лек път, за почивка тиха
през ясна вечер в родний кът,
където ме с милувка чака
на мойто щастие сънят.

Сега съм у дома! Наокол планини
и върхове стърчат; гори високи, диви
шумят; потоците, кристални и пенливи,
бучат – живот кипи на всичките страни.
Природата отвред, кат майка нежна съща,
напява ми песни, любовно ме прегръща.

(...)

Сега съм у дома, сега съм в моя мир –
мир възделен и драг. Тук волно дишам ази,
по-светло чувствавам; свещен, отраден мир
изпълня ми духът, от нов живот талази
нахлуват в мен, трептя от нови ощущения,
от прясна сила, мощ и тайни песнопенья...

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

22 август 2024 година

ЧАСТ 3 (Време за работа: 120 минути)

Аргументативния текст напишете в листа за отговори на предвиденото място.

41. Напишете аргументативен текст в обем до 4 страници по ЕДНА от следните две теми:

Тема за есе

*Щом любов нямам, нищо не съм
(Есе)*

Тема за интерпретативно съчинение

*Животът, любовта и смъртта
(Интерпретативно съчинение върху „До моето първо либе“ на Христо Ботев)*

Остави таз песен любовна,
не вливай ми в сърце отрова, –
млад съм аз, но младост не помня,
пък и да помня, не ровя
туй, що съм ази намразил
и пред тебе с крака погазил.

Забрави туй време, га плачех
за поглед мил и за въздишка:
роб бях тогаз – вериги влачех,
та за една твоя усмивка,
безумен аз светът презирах
и чувства си в калта увирах!

Забрави ти онез полуди,
в тез гърди веч любов не грее
и не можеш я ти събуди
там, де скръб дълбока владее,
де всичко е с рани покрито
и сърце зло в злоба обвито!

Ти имаш глас чуден – млада си,
но чуйш ли как пее гората?
Чуйш ли как плачат сиромаси?
За тоз глас ми копней душата,
и там тегли сърце ранено,
там, де е се с кърви облено!

О, махни тез думи отровни!
Чуй как стене гора и шума,
чуй как ечат бури вековни,
как нареждат дума по дума –
приказки за стари времена
и песни за нови теглила!

Запей и ти песен такава,
запей ми, девойко, на жалост,
запей как брат брата продава,
как гинат сили и младост,
как плаче сиротна вдовица
и как теглят без дом дечица!

Запей или млъкни, махни се!
Сърце ми веч трепти – ще хвъркне,
ще хвъркне, изгоро, – свести се!
Там, де земя гърми и тътне
от викове страшни и злобни
и предсмъртни песни надгробни...

Там... там буря кърши клонове,
а сабя ги свива на венец;
знали са страшни долове
и пици в тях зърно от свинец,
и смъртта ѝ там мила усмивка,
а хладен гроб сладка почивка!

Ах, тез песни и таз усмивка
кой глас ще ми викне, запее? –
Кървава да вдигна напивка,
от коя и любов немее,
пък тогаз и сам ще запая
що любя и за що милея!..